

azoknak karakterét, minden járást-kelést, leülést, felállást, távozást megjelöl, szóval: rendelkezik. Innen a próba elnevezése. (V. ö. Rendező. — Próbák.)

Rendelő. A régi színészvilágban a rendező neve. (Néha úgy is mondták, hogy: elrendelő. »A' darabolt 's össze nem hangzó előadás hibái, a' rossz betanulásban, elrendelésben, szóval a' Régisseur-ben, az »elrendelőben« gyűlnek össze.« »Rajzolatok«, 1835. 6. szám.) (V. ö. Főrendező. In-spekciós-rendező. Régisseur. Rendező.)

Rendezett társulat. Színésznyelven így hívják azon színtársulatot, amelynél pontos időben kapják a gázsit, ahol tisztelik a törvényt, rend van a vezetés körül és ilyen formán az illető társulatnak csak a jóhírért költik.

Rendezés. A magyar »rendezés« szó meglehetősen fedi a színpadi rendezés fogalmának őserelmét. Eredetileg a rendezés nem is jelentett mást, mint a színpadon lévő tárgyak és emberek fizikai elhelyezését, elrendezését. Primitív színpadokon még ma sem jelent többet és a primitív kritika még ma is úgyszólván csak ennyit lát feladatának. (»A színészek rosszul játszottak, de a rendezés jó volt«, vagy megfordítva...) A francia »régisseur« sem jelent többet, mint modern színpadon az ügyelő; a művészebb munkát végző, tulajdonképpen rendezőt már »metteur en scène«-nek nevezik. A rendező mindig jelen volt már a színház ősförmájában is, szerepe magától értődő, de jelentéktelen és mesterségszerű volt és körülbelül csak bizonyos technikai kérdések összeegyeztetőjét jelentette. (Még Zubolyék komikusan primitívnek szánt színjátásában is van egy kézműves, aki a szerepeket kiosztja, magyarázza.) Kétségtelen, hogy a világot járó XVII. és XVIII. századbeli angol színészetben már észrevehető, fontosabb szerep jutott a rendezőnek, de nevét még évszázadokig nem tüntették fel a színpadokon, a leghaladottabb udvari színházak színlapján sem és sok helyütt ez a tradíció — eléggé értelmetlenül — még tartja magát.

Egy önálló, »sui generis« művészet igényeivel körülbelül csak a XIX. század

vége felé lépett fel a rendezés, Németországban, a meiningeniak — és természetesen később még inkább Brahm — továbbá Párizsban Antoine, Moszkvában Staniszlavszky színpadi reformjával kapcsolatosan. Vagyis: a lényegbe vágó színpadi reformok egyszeriben felmutatták a fontosságát és művészi tartalmát annak a tevékenységnek is, mely a színpadi felfogást, az egész színpadi látást ily gyökeresen át meg át tudta formálni. Az újjá formált színpadon már lehetetlen volt csupán a színészt meglátni, meg kellett látni a színész mögött azt a művészi tényezőt is, mely a színészi játék és az egész színpad stílusát új formák egységébe fogta össze. A rendezés kérdése ezentúl egyre uralkodóbb lett a színpadon. Reinhardttról már annyit írtak össze a világ minden nyelvén, amennyit még soha egyetlen színészről sem. A német színpad pedig máig már elérkezett a rendezői munka túlértékelésének olyan fokára, mely a rendezőt már riktó és többnyire üres külsőségek hajszolására sarkantyúzza. Ezek a rendezők már nem a darab lényegét akarják hangsúlyozni, színpadilag újraalkotni, a maguk művészi temperamentumán át kiteljesíteni, hanem legtöbbször már a darab lényeges mondanivalójával, stílusával ellentétes irányban, egyenesen a darab ellen hangsúlyozzák a maguk úgynevezett színpadi egyéniségét, helyesebben: a maguk külsőséges trükkjeit.

Sem a rendezés története, sem kimerítő tárgyalása nem foglalhat itt helyet; mindennek megvilágításával egy egész irodalom kísérletezik. Álljon itt néhány megjegyzés e témáról szóló nagyobb dolgozataimból (»Nyugat«, XXII. 7., XII. 8.):

A rendező az író által szolgáltatott materiát teljes szabadsággal értelmezheti és hozhatja egyenértékű színpadi kifejezésre, sőt a jó rendező: csakis így. Hogy az író szavakban megnyilatkozó közléseiből mennyit bíz a szavakra és mennyit a gesztusra, a hangra, a hang zenéjére, továbbá a kísérő vagy illusztráló zenére, a dekorációra és a világításra, hogyan adagol és ritmizál: mindez a rendező dolga és csakis a rendező dolga lehet. Az író még annyit sem közölhet a darabban a rendezővel, mint a zeneszerző a partitúrában a karmesterrel, mert a partitúra pontosan közölheti a